

Попова О. В.,

Сумський державний університет, м. Суми

ЕМОТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОНОТАТИВНОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА

Дана стаття представляє собою вивчення конотативного компоненту семантики слова. Дослідження категорій емотивності, оцінності й експресивності здійснюється через аналіз ілюстративного матеріалу, що демонструє функціональність мовленнєвого аспекту емотивності.

Ключові слова: конотативний компонент, емоційність, емотивність, оцінка, експресія, номінативний та функціональний аспекти.

The article researches the communicative aspect of the word semantic structure. It differentiates the categories of emotiveness, evaluation and expressiveness via studying the illustrative material to demonstrate the functional character of speech emotiveness.

Key words: emotionality, connotative component, emotiveness, evaluation, expressiveness, nominative and functional aspects.

Значення лексичної одиниці не можна зводити лише до розпізнавальних називних рис. Семантика слова повинна передавати способи розуміння мови і світу, внутрішнього стану адресанта, тому вона має показати усі текстові семантичні нюанси, що стає можливим за включення до спектру семантики слова його конотативного компоненту. Конотація слова – це елемент смислу повідомлення (висловлення), що виникає із взаємодії вихідних значень речень і слів з фоновими знаннями учасників спілкування під впливом контексту чи ситуації. Саме додаткові до основного денотативного значення слова семантичні, стилістичні, емоційно-експресивні, оцінні та інші відтінки стали предметом наукових досліджень наступних вчених-лінгвістів: Ш. Баллі, О. М. Вольфа, В. М. Адмоні, О. Й. Шендельса, В. М. Телії, Є. М. Галкіна-Федорук, В. І. Шаховського, В. О. Жеребкова, О. І. Москальської, О. О. Селіванової, В. І. Охріменко та інших, – роботи яких є фундаментальною базою даного дослідження.

Актуальність обраної тематики зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасної лінгвістики і, зокрема, вивченням функціонально-семантичної категорії емотивності, беручи до уваги її номінативний аспект та різнорівневі мовні й мовленнєві засоби реалізації. Тому, предметом дослідження статті виступає роль категорій емоційності, емотивності, оцінності, експресивності у складі конотативного аспекту семантики і структури слова; їх реалізація в процесі мовлення, зокрема в політичному дискурсі, виконує роль об'єкта вивчення. Стаття має на меті за допомогою ілюстративного матеріалу продемонструвати мовленнєву реалізацію психоло-

гічного аспекту емоційності, вирізняючи при цьому категорії “емоційність”, “емотивність”, “експресивність” та “оцінність”. Науково-методологічною базою даної роботи постає узагальнюючий огляд термінології конотативного спектру семантики слова та добір ілюстративних відповідників (зокрема на тлі політичного дискурсу), що демонструють різні варіанти лексичного та синтаксичного втілення психологічної емоційності адресанта.

Хоча деякі вчені (І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнова, В. А. Булдаков, М. В. Гамзюк та інші) називають чотири елементи в структурі конотації: емотивний (емоційний), оцінний, експресивний та стилістичний (або функціонально-стилістичний) – І. А. Стернін, чію точку зору ми підтримуємо, виключає функціонально-стилістичний із структури конотативного компоненту, оскільки він не характеризує предмет, тобто не включає номінативного аспекту, а лише несе інформацію про ситуацію, в якій протікає комунікативний акт (формальна чи неформальна, побутова чи офіційна) [5]. Тому, у даній роботі розглядається трьохчленна структура конотації: емотивність, експресивність та оцінність.

Прагматична інтенція автора (продуцента) тексту в аспекті емоційності може полягати в його емоційному самовираженні, в емоційній оцінці описуваних подій та в емоційному впливі на реципієнта-читача. Засобами досягнення названих цілей є мовні знаки, предметом відображення яких є емоції й почуття людини. Таким чином, відбувається розмежування термінів “емоційність” та “емотивність”, де “емотивный – то же, что эмоциональный, но о языке, его единицах и их семантике. Эмотивность – имманентно присущее языку семантическое свойство выражать системой своих средств эмоциональность как факт психики” [6, с. 24]. Емотивом може виявитись не лише афікс, слово, фразеологізм, а й речення, текст, оскільки емотивність є ізоморфною рисою як слова, так і тексту [3]. Тому, можна вести розмову про мовну та мовленнєву властивість емотивності, оскільки вона реалізується як за допомогою узуальних, так і оказіональних одиниць, емоційний потенціал яких можна зрозуміти лише в певній мовленнєвій ситуації.

The Pelosi-Emanuel nexus looms large [11].

Даний приклад демонструє дієвість емотивності на лексичному рівні, що реалізується за допомогою добору слів, які б максимально відповідали емоційному стану адресанта. У запропонованому реченні знаходимо формальну лексему *nexus* (*network of connections between a number of people* [7, с. 1108]), складне слово *Pelosi-Emanuel*, яке представляє собою вже авторське утворення складанням прізвищ двох потужних американських політиків сьогодення – в результаті створюється враження чогось величнього, могутнього, що зрештою підкріплюється *looms large* (*to seem important and difficult to avoid* [7, с. 958]). Таким чином, внутрішня емоційність знайшла своє втілення у доборі емотивних лексичних одиниць, які в сумарно-му плані надають емотивного заряду всьому висловлюванню.

Для розгляду емотивності синтаксичної конструкції варто дослідити наступний приклад:

Renowned as a fierce partisan, since accepting the chief of staff's job, Mr. Emanuel has been an ardent ambassador to Republicans, including Mr. Obama's defeated rival, Senator John McCain of Arizona [9].

Знаходимо елемент інверсії за рахунок введення на початку висловлювання вставної пояснювальної конструкції. Вважається, що синтаксичні стилістичні засоби не несуть потужної емотивності [3]. Тим не менш, рема, яка в англійській мові, зазвичай, займає кінцеві синтагматичні позиції, за рахунок інверсії з'являється на першому місці, говорячи про надмірний емоційний стан адресанта на момент мовлення, отримуючи логічний наголос і набуваючи ролі емотивного посилення до адресата.

На один щабель з емотивністю досить часто ставлять поняття оцінності та експресії. Якщо звернутись до поняття “оцінність”, то саме в ньому виявляється ставлення людини до відображених нею у мовленні предметів та явищ об'єктивної дійсності. О. М. Вольф вважає “оцінність” та “емотивність” синонімами, адже в більшості випадків емотивність, як аспект оцінки, невідокремлювана від позначення властивостей об'єкта, ставлення суб'єкта до об'єкта як до позитивного чи негативного явища [1]. Подібне тлумачення можна підтвердити, проаналізувавши наступний приклад:

Harry Reid of Nevada, the Senate majority leader, is a tricky figure to pigeonhole or predict, a Democrat who is a Mormon opposed to abortion, and who looks more like a civics teacher than the most powerful person in the Senate. Mr. Reid is low-key, deferential and somewhat sheepish, qualities that make it easy to misread or underestimate him [10].

Знаходимо прикметники, які в денотативному значенні вже мають негативну оцінку і чітко передають авторське емоційне посилення: *tricky, sheepish*. Слова *low-key, to pigeonhole* поза контекстом несуть нейтральне забарвлення, але у даному висловлюванні створюють негативну оцінку професійних здібностей Гаррі Рейда. Тим не менш, даний приклад буде неправильним розглядати так односторонньо, оскільки метафора *a Mormon opposed to abortion* та порівняння *like a civics teacher* вже на рівні образних мовленнєвих конструкцій втілюють авторське бачення даної особи як людини суворих правил та принципів, а введення лексеми з позитивною оцінкою *deferential* на синтаксичному рівні створює протиставлення, нівелюючи задалегідь створену негативну картину, приводячи тим самим до сум'яття почуттів і бачень. Тому, більш переконливою буде точка зору, згідно з якою емотивність та оцінність, хоча і включають одна одну, проте не є тотожними. Можна знайти чисельні випадки, коли при наявності оцінки відсутня будь-яка емотивність: *good, bad, beautiful, ugly*. А в наступному прикладі:

“Ms. Pelosi is an institutionalist. I think she will defend the prerogatives of

the House. But I think she understands that with a Democratic president, the initiative comes from the other end of Pennsylvania Avenue" [11].

маємо неологізм *institutionalist*, утворений за допомогою продуктивного суфіксу англійської мови *-ist* від *institutional (normal, accepted part of a social system or organization* [7, с. 844]) для наголошення авторської інтенції про правильність, загальноприйнятність дій та поведінки місис Пелосі, що створює позитивну оцінку даної персони, але в плані емотивності дана лексема буде досить слабкою. Образності даному висловлюванню надає метонімія *the other end of Pennsylvania Avenue*, в якій замість вказівки на представників Білого Дому йде посилання на адресу даної будівлі у Вашингтоні, та при наявності емотивності й експресії в даному разі послаблюється категорія оцінності.

Що ж до синонімічного тлумачення емотивності та експресивності, то тут також можна знайти свої пояснення на підтримку і на спростування даного бачення. Лінгвістичний енциклопедичний словник визначає експресивність як сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного ставлення мовця до змісту або адресата мови [4]. І ті вчені, які вбачають синонімічність емотивності та експресивності (Ш. Баллі, О. С. Ахманова, Р. А. Будагов, Н. М. Разинкіна, В. Г. Гак та інші), мають рацію, адже експресивність, як і емотивність, апелює до семантичних та синтаксичних одиниць мови, задіюючи як мовний, так і мовленнєвий спектр стилістичних засобів; обидва аспекти конотації виступають засобами реалізації суб'єктивного ставлення мовця.

We went to a meeting at Conservative Central Office on January 20 with her about the decision to sack the agent [12].

У даному прикладі вжито розмовний варіант *to sack (to dismiss someone from job* [7, с. 1447]), що підкреслює як емотивність, так і експресію даної лексеми. А в прикладі:

Adam, you've hit the nail on the head here. I'm not sure how possible it is to accomplish anything of great significance in a bipartisan fashion, particularly during such a fiery midterm election year. But I think the gestures from the White House are real – to a point – and offer an interesting framework for what lies ahead [8].

Експресивність та емотивність досягаються за допомогою влучного вживання фразеологізму *you've hit the nail on the head here* та поєднання лексичних одиниць *a bipartisan fashion*, що належать до двох різних узусів (політичного та індустрії моди).

В той же час синонімія емотивності та експресивності спростовується деякими лінгвістами. На думку В. Д. Девкіна, експресивність являє собою виразність, дієвість мовних засобів, у той час, як емоційність – категорія змістовна, яка передає внутрішній стан мовця [2]. Дане бачення набуло на сьогоднішній день широкої підтримки серед лінгвістів, тому

експресивність є одним із засобів створення емотивності в мові, але вона не дублює емотивність тексту, тому що не зачіпає його денотативний зміст. Як усяка виразність, експресивність будується на ефекті несподіванки, незвичайності явища. Ефект впливу експресивних мовленнєвих засобів на реципієнта може досягатися за допомогою семантики висловлення або за допомогою його структури. У першому випадку йдеться про лексичні одиниці, а в другому – про синтаксичні.

“She has been queen of her castle for quite a while now and the face of the Democratic Party, and I think she is going to want to continue to be at least the co-face as much as possible,” said one longtime senior Congressional official [11].

Аналізуючи лексичну структуру даного прикладу, знаходимо, що за своєю конотацією поза контекстом слова *queen, castle, face* нейтральні, але у даному висловлюванні за допомогою метафоричної образності (*queen of her castle*), принципів словобудови, що ведуть до утворення неологізмів (*co-face*), вони набувають експресивності і разом емотивності. На думку В. І. Шаховського семантика слова є багаторівневим явищем, і слова в даному аспекті можна поділити на три групи: 1) ті, в семантиці яких переважає емоційно-оцінний компонент (ядерні: *to sack, to butt heads, nexus ma inuii*), 2) ті, що мають потенційну емотивність (периферійні: *face, queen, Mormon ma inuii*), 3) ті компоненти, конотація яких може нейтралізуватись в контексті (*deferential, sheepish, tricky ma inuii*) [6]. Перша група представляє собою приклад співпадіння емотивності й експресивності і уособлює складність для лінгвістів при визначенні межі між денотативним та конотативним компонентами семантичної структури слова. А друга і третя групи демонструють розмежування даних термінів. Крім того, саме лексика з потенційною емотивністю є прикладом узуальної відсутності емотивності, якої разом з експресивністю набуває в конкретній мовленнєвій ситуації.

Що ж до структурних експресивних конструкцій, то синтаксис також таїть в собі величезну кількість стилістичних можливостей.

“I have three priorities on the day I get to Washington: jobs, jobs, jobs.” [8].

Повторення надає узуально нейтральній лексемі *job* виразності, логічного наголосу. А в іншому прикладі:

If the White House is seen as making the effort at bipartisanship and is snubbed: Note to Republican House leaders – were you really thinking about boycotting the health summit? Who gave you that advice, Rahm Emanuel? Well, that gives the administration the cover to proceed unilaterally, don't you think? [8]

Мовленнєва дієвість досягається повтором питальних конструкцій, більше того, використовуються питання різних типів, які набувають контекстуальної риторичності, емоційного звернення до реципієнта.

Висновок. Термінологічне розмаїття в системі засобів вираження категорії емотивності і в номінації самої категорії пов'язане з різними підходами до проблеми вивчення даного компоненту конотативної

складової семантичної структури слова. Емотивність як функціонально-семантична категорія мови реалізується та актуалізується в мовленні за допомогою ядерних та периферійних лексичних та синтаксичних конструкцій, що мають відношення до різних рівнів мовної системи. Зважаючи на емоційність як психологічний феномен, який притаманний людині у її когнітивній діяльності, а відповідно є невідокремною складовою політичного дискурсу, як соціально-зумовленого дискурсу, фактор емотивності та його оказіональний характер матиме подальший розвиток у мові та мовленні і потребуватиме постійної уваги прагмалінгвістів.

Література:

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки [Текст] / Е. М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 228 с.
2. Девкин В. Д. Немецкая разговорная речь: Синтаксис и лексика [Текст] / В. Д. Девкин. – М.: Междунар. отношения, 1979. – 256 с.
3. Коростова С. В. Эмотивность как функционально-семантическая категория: к вопросу о терминологии [Текст] / С. В. Коростова // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. СПб.. – 2009. – № 103. – С. 85-93.
4. Лингвистический энциклопедический словарь [Текст] / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 686 с.
5. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи [Текст] / И. А. Стернин. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 1985. – 170 с.
6. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка [Текст] / В. И. Шаховский. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 208 с.
7. Longman dictionary of contemporary English [Text] / [director Della Summers]. – 4th edition. – Edinburgh: Person Education Limited, 2005. – 1950 p.
Ілюстративний матеріал:
8. The New York Times [Електронний ресурс. – Дата перегляду: 11.02.2010] – Режим доступу до газети: <http://thecaucus.blogs.nytimes.com/2010/02/10/politics-from-a-to-z-bipartisan-blizzard-edition/?scp=5&sq=election%20campaigns&st=Search>.
9. The New York Times [Електронний ресурс. – Дата перегляду: 11.02.2010] – Режим доступу до газети: http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/people/e/rahm_emanuel/index.html?inline=nyt-per.
10. The New York Times [Електронний ресурс. – Дата перегляду: 12.02.2010] – Режим доступу до газети: http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/people/r/harry_reid/index.html?inline=nyt-per.
11. The New York Times [Електронний ресурс. – Дата перегляду: 12.02.2010] – Режим доступу до газети: http://www.nytimes.com/2009/01/05/us/politics/05Pelosi.html?_r=1.
12. The Times [Електронний ресурс. – Дата перегляду: 12.02.2010] – Режим доступу до газети: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/politics/article7025809.ece>.